

ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์
ในยมกวรรคแห่งอรรกถาธรรมบท
**Conceptual Problems and Problem-solving Paths in the
Pair Chapter of Dhammapada Commentary**

อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Apinyawat Phosan

Mahasarakrm University, Thailand

E-mail: apinyawatpo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรกถาธรรมบท” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์ในยมกวรรคแห่งอรรกถาธรรมบท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลในยมกวรรคแห่งอรรกถาธรรมบทจำนวน 14 เรื่อง และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเชิงมนทัศน์ คือ ข้อหรือเรื่องที่ขัดข้องและต้องพิจารณาแก้ไขในชีวิตของผู้คน ทั้งชาวบ้านและนักบวช ที่เป็นอยู่-เป็นไปในสังคมชาวบ้านและสังคมสงฆ์ การแก้ปัญหาอาจทำได้ด้วยตนเองหรือมีคนอื่นที่เป็นกัลยาณมิตรมาช่วยแก้ปัญหาให้ ปัญหาตามที่ปรากฏในยมกวรรคแห่งอรรกถาธรรมบท จัดแบ่งกลุ่มได้เป็น 1) ปัญหาชีวิตส่วนตัว 2) ปัญหาชีวิตที่เนื่องมาแต่ครอบครัว และ 3) ปัญหาชีวิตที่เนื่องมาแต่สังคมของตน โดยปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นมีต้นหามาณะ ทิฏฐิ เป็นปัจจัยภายในบุคคลที่เป็นตัวการในการก่อให้เกิดปัญหาขึ้น จนจัดเป็นปัญหาตามรากฐานเกิดได้ 4 ประเภทในเชิงมนทัศน์ คือ 1) ปัญหาที่มาจากคำถาม 2) ปัญหาที่มาจากสถานการณ์ 3) ปัญหาที่มาจากแนวโน้ม และ

* วันที่รับบทความ: 17 เมษายน 2562; วันแก้ไขบทความ 20 มิถุนายน 2562; วันตอบรับบทความ: 21 มิถุนายน 2562

Received: April 17, 2019; Revised: June 20, 2019; Accepted: June 21, 2019

4) ปัญหาที่มาจากการแก้ปัญหา ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในเชิงมโนทัศน์ เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขหรือหาแนวทางแก้ไขได้ ตามกระบวนการคิดและปฏิบัติตามหลักการแก้ปัญหา แนวอริยสัจ 4 พระพุทธเจ้าทรงแก้ปัญหาการจ้องเวรต่อกันมาหลายชาติระหว่างกาลียกฉิณี กับกุลธิดาในเมืองสาวัตถีได้ โดยทรงปฏิบัติตามแนวทางแก้ปัญหาตามคู่ตรงข้ามแห่งทุกข์กับสมุทัยและนิโรธกับมรรค

คำสำคัญ: ปัญหาเชิงมโนทัศน์; แนวทางแก้ปัญหาเชิงมโนทัศน์; ยมกวรรค;
อรรถกถาธรรมบท

Abstract

This article, as part of the research work entitled “an analytical study of concepts of opposite pairs in the Pairs Chapter of Dhammapada commentary”, aims to study conceptual problems and problem-solving paths in the Pair Chapter of Dhammapada Commentary. The research is the qualitative work that uses the methods of gathering the data from the related documentaries and research works and analyzing and interpreting the data from the fourteen stories in the Pair Chapter of Dhammapada Commentary, and then presenting the data in the form of analytical description.

The results of research have been found that the problems in concept are points or things that are concerned and have to consider to solve in the life of persons, both householders and monks, who live –are possible in the society of householders and the society of monks. Problem-solving may be made by oneself or by other person who is a good friend, coming and helping solving the problem. The problems as appeared in the Pair Chapter of Dhammapada Commentary may be grouped as 1) individual life problems, 2) life problems concerning to the family and 3) life problems concerning to the society of individual. The life problems that occurred have craving (tanha), egotism (mana) and thought (ditthi) as individual's inner factors to be the important causes in creating the problems, leading to the specification as the four types of problems from the base root of happening, i.e., 1) problems coming from the question, 2) problems coming from the situation, 3) problems coming from tendency and 4) problems coming from the problem-solving. The happened problems in concept are those that can be solved or thought to seek and find the methods leading to problem-solving by the process of thought and practice according to the four-noble-truths principle of problem-solving. The Buddha solved the problem of retribution to each other in many incantations between Kaliyakkhini and kuladhita in Savatthi city by making a practice along paths leading to problem-solving according to the opposite pairs of suffering

(dukkha) and the cause of suffering (samudaya) and of the cessation of suffering (nirodha) and the paths leading to the cessation of suffering (magga).

Keywords: Conceptual Problems; Conceptual Problem-Solving Paths; Pair Chapter; Dhammapada Commentary

บทนำ

อรรถกถาธรรมบทพูดถึงเนื้อหาว่าด้วยสิ่งคู่ตรงข้าม (ยมกะ) อยู่ใน “ยมกวรรค” ด้วยเรื่องเล่า จำนวน 14 เรื่อง เพื่ออธิบายขยายความพระคาถาธรรมบทสั้นๆ ที่มีสาระว่า ด้วยสิ่งคู่ตรงข้ามเช่นกันให้พิสดารขึ้นโดยเป็นการเล่าเรื่องเพื่อสื่อสะท้อนถึงความขัดแย้งในตนเอง ความขัดแย้งกับคนในครอบครัว และความขัดแย้งกับภิกษุในองค์กรสงฆ์ด้วยกันในเชิงเป็นมโนทัศน์ว่าด้วยปัญหาผ่านตัวละครต่างๆ แต่ละตัวในแต่ละเรื่องเล่า ที่มีการต่อสู้ดิ้นรนในบางอย่าง มีความแตกต่างกันในบางประการ จนต้องนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ โดยพระพุทธรเจ้าและพระสาวกการต่อสู้ดิ้นรนขัดแย้งหรือความแตกต่างนั้นๆ ที่เรียกว่า ปัญหาเป็นไปอย่างมีมโนทัศน์ผู้เขียนจึงมีความสนใจจะศึกษาปัญหาและการแก้ปัญหาในเชิงมโนทัศน์ของพระพุทธรเจ้าและพระสาวกในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเพื่อหาความหมายของปัญหา ระดับของปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาในเชิงมโนทัศน์รวมทั้งแสดงตัวอย่างการแก้ปัญหาของพระพุทธรเจ้าในฐานะคนกลางที่ทรงแก้ปัญหาให้แก่คนอื่นเพื่อเป็นประโยชน์และสนับสนุนเชิงวิชาการต่อการศึกษาวิชาธรรมบทศึกษา (Dhammapada Studies) ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเชิงมโนทัศน์ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท” เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัยมีการจำกัดขอบเขตด้านข้อมูลอยู่เฉพาะใน “ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท” ที่พูดถึงเนื้อหาว่าด้วยสิ่งคู่ตรงข้ามด้วยเรื่องเล่าทำนองชาดกจำนวน 14 เรื่อง โดยจะใช้ อรรถกถาธรรมบท ฉบับภาษาบาลีอักษรไทย ของมหาวิทยาลัย เป็นข้อมูลหลักใช้ “พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1” ของมหาวิทยาลัย ประกอบการแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและจำกัดขอบเขตด้านเนื้อหาอยู่เฉพาะประเด็น “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา” ตามที่ปรากฏอยู่ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเท่านั้น

2. กระบวนการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ขั้นรวบรวมข้อมูลเน้นทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเพื่อกำหนดปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาโดยพระพุทธเจ้าและพระสาวก และอ่านข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อนำมาช่วยสนับสนุนและตีความหาประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้มีรายละเอียดและมีเหตุผลยิ่งขึ้น 2) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล เน้นจัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการอ่านสำรวจข้อมูลแล้วนั้นๆ โดยทำการแยกประเภทตามเนื้อหาที่ได้กำหนดประเด็นเอาไว้ และ 2) ทำการวิเคราะห์และตีความข้อมูลในประเด็นปัญหาและแนวทางการประยุกต์แนวคิดคู่ตรงข้ามกับการแก้ปัญหาในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และ 3) ขั้นนำเสนอข้อมูล เป็นการเขียนนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการอ่านสำรวจในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทเป็นหลักใหญ่ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิมาช่วยสนับสนุนและตีความเท่าที่จำเป็น ผลการวิจัย

จากการวิจัย “แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท” มีประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์ รวมทั้งตัวอย่างการแก้ปัญหาตามมนทัศน์ดังนี้

1. ปัญหาเชิงมนทัศน์

ยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท Phrabuddhakosachan (1998 : 2) นอกจากพูดถึงปัญหาในเรื่องเล่าจำนวน 14 เรื่อง เพื่ออธิบายขยายความพระคาถาธรรมบทให้แจ่มแจ้งขึ้นแล้วยังพูดถึงแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ โดยพระพุทธเจ้าและพระสาวกตามแนวคิดคู่ตรงข้ามและปัญหาเชิงมนทัศน์ ทั้งนี้เพื่อการสร้างสรรค์-พัฒนาหรือป้องกัน-ควบคุมในฐานะเป็น

แนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์ต่อผู้ประสบปัญหาปัญหาด้วย ได้แก่ 1) ปัญหาการเป็นภิกษุในพุทธศาสนาต้องลาญาติก่อนบวชของภุมมพินพาปละ (ปาลิตะ) 2) ปัญหาว่าจะรักษาสัจจะหรือละเมิดสัจจะของพระมหาปละ (ปาลิตะ) 3) ปัญหาการไม่ร่วมเดินทางไปกับคนชั่วของพระจักขุบาล 4) ปัญหาความขัดเคืองใจให้บิดาของมัญญกุนทลี 5) ปัญหาการผูกใจเจ็บแล้วทำการจองเวรของพระติสสะอ้วน 6) ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างพระวินัยธรรกับพระธรรมกถึกในวัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี 7) ปัญหาการผูกใจเจ็บแล้วทำการจองเวรต่อกันมาหลายชาติของกาลยักษิณีและกุลธิดาในเมืองสาวัตถี 8) ปัญหาการไม่เรียนรู้ระเบียบปฏิบัติของผู้อยู่ในป่าช้าของพระมหากาล 9) ปัญหาการไม่มีความสุขกับการดูมการแสดงโชว์มหรสพของอุปลิสสะและโกลิตะ 10) ปัญหาความกระสันอยากสึกออกไปใช้ชีวิตฆราวาสของพระนันทะ 11) ปัญหาการบวชมาในพุทธศาสนาแล้วมีความชั่วร้าย ไม่ดี ของพระเทวทัต 12) ปัญหาความหวังจะกดขี่วิปัสสภิกษุของคณิกภิกษุในด้านการศึกษาค้นถุระทุกปัญหาที่เผชิญย่อมนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหา และปัญหาและแนวทางแก้ปัญหานั้นๆ ย่อมมีมนทัศน์อยู่ ดังผู้เขียนจะกล่าวแสดงให้เห็นได้ ดังนี้

ปัญหา ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท หมายถึง ความยุ่งเหยิงความสับสน, และความทุกข์ยากในชีวิตซึ่งเป็นปัญหาชีวิตมนุษย์ในลักษณะ “ชีวิตมีปัญหา” ที่จะต้องแก้ไข-ปรับปรุง และดูเป็นเรื่องธรรมดาและความจริงแท้จริงของชีวิตมนุษย์ที่เต็มไปด้วยปัญหาหรือทุกข์ต่างๆ ทั้งปัญหาประจำและปัญหาจรมา คำว่า “ข้อขัดข้อง” และ “ข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข” ที่ว่านั้น ก็เป็นข้อหรือเรื่องที่ขัดข้องอันจะต้องพิจารณาแก้ไขในชีวิตผู้คนทั้งหลายทั้งชาวบ้านและนักบวชที่เป็นอยู่-เป็นไปในสังคมชาวบ้านและสังคมพระสงฆ์ด้วยตนเองหรือมีคนอื่นเป็นกัลยาณมิตรที่เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาให้โดยปัญหาที่เผชิญกันอยู่นั้นๆ แบ่งเป็นระดับปัญหาได้ 3 ระดับ คือ 1) ปัญหาชีวิตส่วนตัว เป็นปัญหาที่เกิดจากตัวแปรภายในจิตใจแต่ละบุคคลเอง บุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเลย เช่น ปัญหาการติดกับดักการดูการแสดงโชว์มหรสพของอุปลิสสะและโกลิตะตามที่ปรากฏในเรื่องสังยุตติปิฎก ปัญหาการกระสันอย่างสึกออกไปใช้ชีวิตฆราวาสของพระนันทะตามที่ปรากฏในเรื่องพระนันทเถระ เป็นต้น 2) ปัญหาชีวิตที่เนื่องมาแต่ครอบครัว เป็นปัญหายุ่งยากสับสนในชีวิต เพราะประสบกับภาวะขัดข้อง ไม่ราบรื่น ของการดำเนินชีวิตในครอบครัว เช่น ปัญหาความขัดเคืองใจให้แก่บิดาของมัญญกุนทลีเพราะเหตุบิดาไม่หาหมอมารักษาตนที่ป่วยเป็นโรคผอมเหลือง (ดีซ่าน) ตั้งแต่ยังเจ็บป่วยไม่มากด้วยความตระหนี่และกลัวว่า จะสิ้นเปลืองทรัพย์

และเพราะการหาคนที่เจ็บป่วยใกล้สิ้นชีวิตออกมาไว้ที่ระเบียงบ้านเนื่องจากกลัวว่าคนที่มาเยี่ยมไข้ลูกชายจะเห็นทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่มากในครอบครัวตามที่ปรากฏในเรื่องมัจจุรณทลี ปัญหาการทะเลาะเพราะความหึงหวงกันระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อยในครอบครัวหนึ่งจนนำไปสู่การจ้องแค้นมาหลายชาติตามที่ปรากฏในเรื่องความเกิดขึ้นของกาลียกฉนิ เป็นต้น และ 3) ปัญหาชีวิตที่เนื่องมาแต่สังคมของตน เป็นปัญหาในชีวิตที่สังคมมองเห็นแล้ว ประณาม การไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ การทำตัวแตกแยกจากสังคมที่ควรเป็นหรือพึงประสงค์ และการปล่อยให้ค่านิยมสังคมบางแง่ นำทางชีวิตตนจนเกินไป เช่น ปัญหาการผูกใจเจ็บแล้วทำการจ้องแค้นของพระติสสะอ้วนต่อภิกษุอาคันตุกะ ตามที่ปรากฏในเรื่องพระติสสะเถระ ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างพระวินัยธรกับพระธรรมกถึกในวัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพีตามที่ปรากฏในเรื่องพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ปัญหาการบวชเข้ามาในพุทธศาสนาแล้วมีความชั่วร้าย ไม่ดี ของพระเทวทัตตามที่ปรากฏในเรื่องพระเทวทัตปัญหาความหวังจะกดขี่วิปัสสนาภิกษุของคณิกภิกษุในด้านการศึกษาค้นถุระที่ตนมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ตามที่ปรากฏในเรื่องภิกษุ 2 สหาย เป็นต้น

ปัญหาชีวิตทั้งหมดมาจากเหตุปัจจัยภายในของบุคคลเป็นปฐมทั้งสิ้น บางปัญหาชีวิตอาจแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลต่อครอบครัวและ/หรือสังคมก็ได้ อันเหตุปัจจัยภายในตัวบุคคลที่นับว่าเป็นตัวการสร้างปัญหาชีวิตให้แก่บุคคลได้นั้น ก็จะมี 3 ตัวการสำคัญในการก่อปัญหาชีวิตให้คือ 1) ตัณหา เป็นความอยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากหลุดพ้นจากภาวะจำเจ น่าเบื่อของตน โดยแสดงความอยากของตนออกมาอย่างไร้คุณธรรม 2) มานะ เป็นความถือตัวถือตน ถือพรรค-ถือพวกของตน หวงแหน และแสดงตนให้เห็นในสิ่งทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมนั้นๆ ว่าเป็นของตน หรือว่าตนมี/ตนรู้เหนือกว่าของคนอื่น และ 3) ทิฏฐิ เป็นความเห็นผิดเพี้ยนจากสัจธรรมหรือธรรมวินัย ยึดมั่นถือมั่นความเห็นที่ไม่ประกอบด้วยธรรมวินัย ไม่เป็นธรรมวินัย และไม่ถูกธรรมถูกวินัย และโดยอาศัยการแบ่งปัญหาตาม “รากฐานเกิด” ของแดเนียล เทยากู นักวิเคราะห์ปัญหาคนสำคัญ เป็นฐานคิด (Daniel Theyagu, 2017 : 1) ก็ทำให้การการวิจัยพบปัญหาเชิงมนทัศน์ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทได้ 4 ประเภท ดังนี้

1) ปัญหาที่มาจากคำถาม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อมีคำถามที่ต้องการคำตอบเกิดขึ้น ซึ่งบางครั้งปัญหาประเภทนี้อาจยากที่จะให้คำตอบที่ชัดเจนสมบูรณ์แบบได้ เพราะต้องรวบรวมข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องก่อนเพื่อตอบคำถามหรือตัดสินใจได้ แต่บาง

คำถามก็ให้คำตอบหรือตัดสินใจได้ง่าย ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ปัญหาที่มาจากคำถาม พบได้ในปัญหาการบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาว่าต้องลาญาติเสียก่อนตามที่ปรากฏในเรื่องพระจักขุบาลเถระ Phrabuddhakosachan (1998 : 5) พระพุทธเจ้าตรัสถามภุมมมहाปาละ ซึ่งท่านก็บอกทูลว่า “ท่านมีน้องชายอยู่” จึงต้องกลับไปอำลาน้องชายที่บ้านท่านให้รับรู้เสียก่อน จึงกลับมาบวชกับพระพุทธองค์ตามากฎเกณฑ์แห่งคณะสงฆ์ได้ และพบได้ในปัญหาว่าจะรักษาสัจจะหรือละเมิดสัจจะตามที่ได้ปฏิญญาไว้ว่า จะไม่ยอมนอนตลอด 3 เดือน ในช่วงเช้าพรรษาของพระมหาปาละในเรื่องพระจักขุบาลเถระ จณดวงตาของท่านมีอาการเจ็บปวด มีน้ำตาไหลออกมาตลอด หมอตาที่ได้พารณาของท่านเอาไว้ จึงได้ปรุงยาหยอดตาอย่างแรงมาถวายและพยายามบอกให้ท่านนอนหยอดตา แต่ท่านก็ตัดสินใจจะถามใจตนเองที่เรียกว่า “ถามกริชกาย” เสียก่อน จนได้คำตอบด้วยตนเองในที่สุดว่า ท่านจะไม่ยอมเห็นแก่ดวงตาตนเป็นอันขาด แต่จะเห็นแก่พุทธศาสนาโดยการรักษาสัจจะของตนไว้ จึงไม่ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอตา จนทำให้ดวงตาท่านบอดลงในที่สุด จึงเป็นที่มาของการได้ชื่อว่า “พระจักขุบาล” ต่อมา Phrabuddhakosachan (1998 : 3)

2) ปัญหาที่มาจากสถานการณ์ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์เกิดภาวะยากลำบาก จึงต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา บางครั้งปัญหาก็เกิดขึ้น เมื่อจำเป็นต้องเลือกสิ่งหนึ่ง แต่ก็ต้องละทิ้งอีกสิ่งหนึ่งไป ซึ่งสิ่งที่ละทิ้งไปนั้นก็อาจกลับเป็นปัญหาใหม่เกิดขึ้นอีกก็ได้ ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท Phrabuddhakosachan (1998 : 3) มีสถานการณ์แห่งความเสี่ยงเป็นหรือตายที่พระพุทธเจ้าทรงต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้ คือ ปัญหาการจองเวรต่อกันมาหลายชาติของกาสยิกษิณกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถี เพื่อให้หยุดการจองเวรต่อกันให้ได้ในปัจจุบันชาติมิเช่นนั้นแล้ว การจองเวรกันของพวกเธอก็จะดำรงอยู่ต่อไปอีกนานแสนนาน จะต้องมีการฆ่ากันและกินลูกกันในชาตินี้และชาติหน้าต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งในที่สุดพระพุทธองค์ก็ทรงแก้ปัญหาให้ทั้ง 2 ฝ่าย หยุดจองเวรต่อกันได้สำเร็จ เนื่องจากว่าพวกเธอมองเห็นโทษของการจองเวร จึงได้หยุดจองเวรต่อกัน และหันมาเป็นมิตรสหายกัน และเกื้อหนุนกันเป็นอยู่ในชีวิตของปัจจุบันชาตินี้ได้ และปัญหาการทะเลาะกันของพระวินัยธรกับพระธรรมกถึกด้วยเรื่องการเหลือน้ำล้างชำระไว้นิดหน่อยในภาชนะล้างชำระในห้องส้วมหรือเว็จกุฏิจนเกิดเป็นการแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายขึ้นในวัดโฆสิตาราม Phrabuddhakosachan (1998 : 3) พระพุทธเจ้าทรงเลือกเข้ามาเป็นคนกลางของการจัดการแก้ปัญหาให้ด้วยพระองค์เอง แต่ครั้งทรงพยายามแก้ปัญหาอย่างถึงที่สุดแล้วก็ทรงแก้

ไม่ได้ เพราะทั้งสองฝ่ายไม่ยอมให้ความร่วมมือกับพระองค์ ก็จึงทรงเลือกใช้วิธีการถอยออกมาและทิ้งปัญหาไว้ให้คงเป็นปัญหาต่อชาวเมืองโกสัมพีเพื่อจะแก้ไขในลักษณะมวลชนชาวเมืองช่วยกันแก้ จนชาวเมืองโกสัมพีนั้นต้องใช้วิธีการลงโทษทางสังคม (Social sanction) กับพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี 2 ฝ่ายนั้นโดยการตำหนิประณาม การไม่ให้ความเคารพ และการไม่ถวายอาหารบิณฑบาตให้ขบถัน จนพวกท่านต้องประสบกับความยุ่งยากอย่างมากๆ ในการเป็นอยู่ทางสังคมและต้องหันกลับมาคืนดีและสามัคคีกันดังเดิมในที่สุด

3) ปัญหาที่มาจากการโน้มน้าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการโน้มน้าวใจให้เชื่อหรือให้ทำตามเพื่อน ผู้ใหญ่ หรือคนในครอบครัว เนื่องมาจากความเห็นใจหรือการเชื่อแล้วทำตามการโน้มนำนั่น ซึ่งปัญหาอย่างนี้อาจส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือหากไม่กระทำการโน้มน้าวเช่นนั้น ก็อาจถูกตำหนิหรือถูกตราหน้าจากเพื่อน ผู้ใหญ่ หรือคนในครอบครัวดังกล่าวก็ได้ ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท มีปัญหาที่เกิดจากการโน้มน้าวให้เชื่ออยู่ปัญหาหนึ่งระหว่างพระวินัยธรกับพระธรรมกถึกในวัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพีตามที่ปรากฏในเรื่องเล่าภิกษุชาวเมืองโกสัมพี Phrabuddhakosachan (1998 : 3) โดยเมื่อพระธรรมกถึกนั้นได้ทำผิดพระวินัยเป็นอาบัติในเพราะการไม่รู้และไม่ได้แก้มล้าง ที่เหลือน้ำล้างชำระนิดหน่อยไว้ในภาชนะล้างชำระ แต่ก็ถูกพระวินัยธรโน้มน้าวใจให้ท่านเชื่อว่า ไม่เป็นอาบัติในเพราะการไม่แก้มล้างใจทำอย่างนั้น จึงทำให้ท่านปลงใจเชื่อคำพูดของพระวินัยธรนั้น จึงไม่แสดงคืนอาบัติ อันเปิดช่องให้พระวินัยธรมานั้นนำเรื่องไปบอกแก่ลูกศิษย์ตนว่า พระธรรมกถึกต้องอาบัติแล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ จึงทำอุกเขปนียกรรมในเพราะการไม่แสดงคืนอาบัติแก่พระธรรมกถึกนั้นในเวลาต่อมา ส่วนพระธรรมกถึกก็ได้บอกกับลูกศิษย์ของท่านเป็นการโต้ตอบคืนว่า พระวินัยธรมานั้นก็พูดมุสา ในเพราะบอกท่านว่า ไม่เป็นอาบัติมาก่อนแล้ว ก็กลับมาบอกลูกศิษย์ตนว่า ท่านเป็นอาบัติในภายหลัง จึงเป็นเหตุให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นเกิดการทะเลาะกันอย่างรุนแรงขึ้นจนเกิดการแตกแยกเสียความสามัคคีระหว่างกันขึ้นครั้งใหญ่ในวัดโฆสิตาราม

4) ปัญหาที่มาจากการแก้ปัญหาคือ เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข หากไม่แก้ไขแล้ว ก็จะไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้เลย จึงควรมีการวางแผนเพื่อรับมือกับปัญหาเดิมที่อาจเกิดขึ้นซ้ำในอนาคตในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท มีกรณีปัญหาที่มาจากการแก้ปัญหาคือ ปัญหาของพระติสสะผู้มีรูปร่างอ้วนในเรื่องพระติสสะเถระ

Phrabuddhakosachan (1998 : 3) ผู้ที่นำเรื่องไม่พอใจของตนมาฟ้องต่อพระพุทธเจ้า เพื่อหวังให้พระพุทธองค์ในฐานะพระญาติได้ช่วยเหลือท่านโดยความเห็นแก่หน้ากันพระพุทธองค์จึงแก้ปัญหาโดยทรงวางพระองค์เป็นคนกลาง ทำการสอบถามเรื่องทั้งหมด จนได้ทราบความจริงว่า พระติสสะอ้วนเป็นฝ่ายผิด จึงได้ทรงแนะนำให้พระติสสะนั้นกล่าวคำขอโทษ พระภิกษุอาคันตุกะเสีย แต่กระนั้นก็เกิดปัญหาขึ้นตามาอีกชั้นหนึ่ง คือ พระติสสะนั้นไม่ยอมกล่าวคำขอโทษพระภิกษุอาคันตุกะนั้นโดยดี อ้างว่าท่านเป็นฝ่ายถูกพระภิกษุอาคันตุกะด่าให้ก่อนว่า ไม่รู้จักประมาณตน และก็ยังโบกมือขับไล่ให้ออกไปให้พ้นจากหอนั้น ทั้งนี้ก็เพราะท่านเป็นคนดื้อรั้นและว่ยาก แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้แผนสองเข้ามาแก้ปัญหาเรื่องนี้โดยการทรงยกอดีตนิทานมาตรัสอ้างถึงพระติสสะในอดีตชาติและก็ได้ตรัสพระคาถาธรรมบทเพื่อตรัสสอนท่าน จึงทำให้ท่านคลายความดื้อรั้นและก็ว่ยากลงได้ จนยอมกล่าวคำขอโทษพระภิกษุอาคันตุกะนั้น เรื่องการทะเลาะกันกับพระภิกษุอาคันตุกะจึงจบลงด้วยดีแบบไม่มีถือสาหาความกัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบทนั้นๆ เมื่อมองตามความคงอยู่และความซับซ้อนของปัญหา จะพบว่า ปัญหาทั้งหมดเป็น “ปัญหาที่เกิดขึ้นแบบครั้งคราว” เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า จะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่ปัญหาทั้งหมดก็สามารถแก้ไขให้หมดได้โดยพระพุทธเจ้าและชาวบ้าน จึงทำให้มิใช่เป็น “ปัญหาที่เกิดขึ้นแบบเรื้อรัง” ที่มีอาจแก้ไขให้หมดไปได้ เพียงแต่สามารถทำให้ลดความรุนแรงของปัญหานั้นลงไปได้เท่านั้น อีกทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วนั้นๆ ก็เป็น “ปัญหาแบบไม่ซับซ้อน” จึงสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองหรือมีพระพุทธเจ้าและชาวบ้านเข้ามาช่วยแก้ไข มีเพียงปัญหาเดียวเท่านั้นที่ดูเหมือนเป็นปัญหาแก้ยาก คือ ปัญหาความความขัดแย้งเพราะความทะเลาะกันระหว่างพระวินัยธรกับพระธรรมกถึกในวัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี ในเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี Phrabuddhakosachan (1998 : 3) แม้ว่าปัญหานั้นดูจะไม่ซับซ้อนนัก แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่แก้ยากไม่น้อย จึงไม่สามารถแก้ด้วยคู่ขัดแย้งหรือพระพุทธเจ้าเองได้ จำเป็นต้องร่วมมือกับคนอื่น ๆ หรือหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยคือ อุบาสกและอุบาสิกาชาวเมืองโกสัมพี เพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งทะเลาะกันของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี 2 ฝ่าย นั้นให้ลุล่วงไปได้ ด้วยดี แต่กระนั้นก็พบว่า มีอีกปัญหาหนึ่งเช่นกัน ที่เป็น “ปัญหาแบบซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปแบบก้าวร้าว” โดยเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนมาก เนื่องจากไม่สามารถคาดการณ์ความเป็นไปได้ง่ายและมีความไม่แน่นอนว่า จะเกิดอะไรขึ้นในอนาคตตามมาอีกจึง

ถือว่ามีความเสี่ยงสูงในสถานการณ์ คือ ปัญหาการบวชเข้ามาในพุทธศาสนาแล้ว มีความชั่วร้าย ไม่ดี ของพระเทวทัตในเรื่อง พระเทวทัต แต่กระนั้นพระพุทเจ้าก็ทรงสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยแนวทางปฏิบัติของพระองค์เองได้สำเร็จ แม้ว่าจะมีความเจ็บปวดแห่งพระกายของพระพุทธองค์เกิดขึ้นจนถึงกับห่อพระโลหิตบ้าง มีการทำสังฆเภทเกิดขึ้นในพุทธศาสนานาน เวลช่วงหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์พุทธศาสนาบ้าง (Phrabuddhakosachan, 1998 : 3)

2. แนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์

ปัญหาทุกปัญหาในมนทัศน์พุทธศาสนาถือว่าสามารถแก้ไขหรือหาแนวทางแก้ไขได้ ถ้าใช้กระบวนการคิดและแนวปฏิบัติตามหลักคิดแก้ปัญหาที่เรียกว่า “อริยสัจ 4” โดยเริ่มจากการยอมรับความจริงของปัญหา (ทุกข์) ให้ได้ก่อน จากนั้นจึงสืบค้นหาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) เพื่อให้รู้ชัดถึงที่มาของปัญหาหรือต้นเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง จะได้แก้ปัญหาแบบตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงประเด็น จากนั้นจึงกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหาพร้อมกับวางแผนแก้ปัญหานั้นๆ ให้ชัด (นิโรธ) แล้วจึงลงมือปฏิบัติตามมรรควิธีที่ถูกต้องเหมาะสมตามที่กำหนดวางเอาไว้ (มรรค) จนกว่าจะแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ ให้สำเร็จได้ในที่สุด Apinyawat Phosan (2009 : 5) การแก้ปัญหาด้วยหลักคิดแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 นี้มุ่งให้บุคคลไม่กลัวปัญหาหรือหนีปัญหา แต่สร้างเชื่อมั่นใจให้เกิดแก่บุคคล โดยมีความกล้าสู้หรือกล้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยสติปัญญาของตัวบุคคล ปัญหาทุกอย่างนั้นๆ ก็จะแก้ไขให้เป็นไปด้วยดีได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลต้องเผชิญกับปัญหาหรือเป็นทุกข์ หรือต้องมีการคิดช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ ผู้ที่เผชิญหรือกำลังประสบกับปัญหาหรือเป็นทุกข์อยู่ในชีวิต ก็ให้คิดและปฏิบัติไปตามหลักการคิดแก้ปัญหานั้น อันถือเป็น “แนวทางหรือทางปฏิบัติที่วางเอาไว้เป็นแนว” ของพุทธศาสนา ตามที่ Phra Dhammapadok (P.A. Payutto) (2003 : 6) กล่าวไว้ ดังนี้

1) คิดและปฏิบัติไปตามผลและเหตุเพื่อการสืบสาวจากผลไปหาเหตุ โดยเริ่มต้นจากการรับรู้หรือยอมรับ “ผล” อันเป็น “สภาพปัญหาที่ปรากฏอยู่และเห็นได้ชัดได้” เพื่อสืบสาวไปหา “เหตุ” หรือ “สาเหตุ” ของปัญหาที่ยังมองไม่เห็นชัดหรือยังไม่รู้แน่ เพื่อแก้ไขจัดการที่ต้นเหตุของปัญหา มิใช่ที่ปลายเหตุ เพราะมีเช่นนั้นก็จะไม่อาจแก้ไขปัญหาได้อย่างเด็ดขาดไปได้ จัดเป็นเพียงแค่การ “แก้ปัญหาแบบอมทุกข์เอาไว้” เท่านั้น โดยให้ผู้แก้ปัญหาปฏิบัติไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ประกอบด้วยกระบวนการแก้ปัญหาใน 2 คู่ ตรงกันข้ามสำคัญ คือ (1) คู่ที่ 1 เป็นคู่ตรงข้ามของ “ทุกข์ (ปัญหา) กับสมุทัย (สาเหตุของปัญหา)” โดยเริ่มจาก “ทุกข์” อันเป็นผลที่เป็นตัวปัญหาที่ปรากฏให้เห็นได้ก่อน เป็นสถานการณ์ที่กำลัง

ประสบหรือเผชิญอยู่ ไม่เป็นที่ต้องการของบุคคลที่กำลังประสบหรือเผชิญกับปัญหาอยู่ แต่ กระนั้นก็เป็น “สิ่งที่ต้องกำหนดรู้” (ปริยญา) โดยบุคคลผู้คิดจะแก้ปัญหานั้นๆ ให้ได้คือ กำหนดรู้ให้เป็นเบื้องต้นในหลักการเสียก่อนว่า สภาพปัญหาเป็นอย่างไร แล้วจึงยอมรับว่า มันเป็นปัญหาจริงๆ จากนั้นจึงสืบไปหา “สมุทัย” อันเป็นเหตุที่ถือเป็นสาเหตุหรือที่มาของ ปัญหานั้นๆ ซึ่งเป็น “สิ่งที่จะต้องสืบหาเพื่อกำจัดละหรือแก้ไขให้หมดไปให้ได้” (ปหานะ) คือ ทำการสำรวจให้เห็นถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้นๆ เพื่อกำหนดทำการละหรือแก้ไขให้ได้ อย่างถูกต้องแบบตรงจุด ตรงประเด็นเชิงมนทัศน์ต่อไป และคู่ที่ 2 เป็นคู่ตรงข้ามของ “นิโรธ (เป้าหมายของการแก้ปัญหา) กับ มรรค (แนวทางแก้ปัญหา)” โดยเริ่มจาก “นิโรธ” ที่เป็น “ผล” อันเป็นเป้าหมายของการแก้ปัญหาที่คาดหวังหรือเก็งผลเลิศว่าจะเกิดขึ้นภายหลังแก้ปัญหา หรือทุกข์ที่กำลังเป็นหรือเผชิญอยู่นั้นๆ ได้ถือเป็น “สิ่งที่ต้องการทำให้เกิดมีขึ้นให้ได้” (สัจฉิกิริยา) เป็นการเก็งผลเลิศและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาให้ได้ หลังจากได้ทำความเข้าใจกับ ปัญหาที่กำลังเป็นอยู่นั้นๆ ได้แล้ว จากนั้นก็จึงมาถึง “มรรค” อันเป็น “เหตุ” ที่จะใช้เป็น วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อดำเนินการหรือลงมือปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา (ภาวนา) เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่เก็งผลเลิศเอาไว้แล้วให้ได้ คือภาวะสิ้นปัญหาหรือการแก้ปัญหาได้ อันจะมีผลเป็นความสุขตามแนวทางที่วางแผนไว้จนกว่าจะบรรลุผลเป็นความสำเร็จได้จริงใน ที่สุด

จากกระบวนการแก้ปัญหาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า หลักการแก้ปัญหาตามแนว อริยสัจ 4 นั้น จะแบ่งออกเป็น 2 คู่ตรงข้าม คือ คู่ที่ 1 ว่าด้วยปัญหาหรือทุกข์ ซึ่งได้แก่ “ทุกข์ กับ สมุทัย” เป็นขั้นที่บุคคลผู้คิดจะแก้ปัญหาหรือทุกข์ที่มีอยู่/เป็นอยู่ในตนหรือคนอื่น จะต้อง กำหนดรู้และยอมรับให้ได้ก่อน (ปริยญา) และต้องคิดแก้ไข/ละให้ได้ต่อไป (ปหานะ) เป็น เบื้องต้น โดยมองไปตามลำดับของกระบวนการแก้ปัญหาในคู่แรก ก่อนที่จะดำเนินการไปสู่คู่ ตรงข้ามที่ 2 คือ คู่ที่ว่าด้วยการแก้ปัญหา ซึ่งได้แก่ “นิโรธ กับ มรรค” อันเป็นขั้นที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการแก้ปัญหาให้ได้ตามที่เก็งผลเลิศว่าจะเกิดขึ้น (สัจฉิกิริยา) และการลง มือปฏิบัติจริงตามแนวทางที่คิดกำหนดวางเอาไว้ (ภาวนา) โดยเป็นมนทัศน์ที่สอดคล้องกับ หลักการแก้ปัญหาที่ Phra Dhammapidok (P.A. Payutto) (2003 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการหรือสาระสำคัญของวิธีคิดแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 ก็คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือ ความทุกข์ที่ประสบ โดยการกำหนดรู้ ทำความเข้าใจกับปัญหาคือความทุกข์นั้นๆ ให้ชัดเจน ก่อน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขต่อไป ในเวลาเดียวกันก็กำหนดเป้าหมายของตนให้

แน่ชัดว่า คืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ และเป็นไปได้อย่างไรและแค่ไหน แล้วคิดวางแผนปฏิบัติที่จะปฏิบัติเพื่อกำจัดสาเหตุของปัญหานั้นๆ โดยสอดคล้องกับการจะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ในการคิดตามวิธีการอย่างนี้ ก็จะต้องตระหนักถึงกิจหรือหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้ออย่างถูกต้องด้วย คือ 1) ปัญญา เป็นการกำหนดรู้ปัญหาหรือทุกข์ 2) ปหานะ เป็นการสืบหาสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์ที่จะคิดแก้ไขให้ได้ 3) สัจฉิกริยา เป็นการถึงผลเลิศเป็นเป้าหมายของการแก้ปัญหาหรือทุกข์ได้ และ 4) ภาวนา เป็นการลงมือปฏิบัติตามมรรควิธีปฏิบัติของการแก้ปัญหาหรือทุกข์ที่กำหนดวางเอาไว้จนกว่าจะสำเร็จผลเลิศได้ในที่สุด

2) คิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหาแบบตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงประเด็น โดยมีมุ่งต่อเรื่องที่เป็นปัญหาต่อชีวิตและลงมือแก้ไขไปตามต้นเหตุของเรื่องหรือประเด็นปัญหานั้นๆ ที่กำลังเป็น/เผชิญอยู่ ถือเป็น “วิธีแก้ปัญหาแบบธรรม” คือแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักการแบบอริยสัจ 4 มิใช่แก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ที่ถือเป็น “วิธีการแก้ปัญหาแบบโลก” ซึ่งเป็นการ “แก้ปัญหาแบบกลบทุกข์เอาไว้” Pin Mutukan (1999 : 5) ปัญหาหรือทุกข์ในการแก้แบบนี้จะหยุดได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น แล้วก็กลับมาเป็น/มีขึ้นใหม่อีก ทำให้ต้องตามแก้ปัญหาอยู่เรื่อยโดยไม่จบสิ้น แต่การแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักการแบบอริยสัจ 4 นี่จะเป็นการแก้ปัญหาแบบสิ้นเชิงที่ปลายเหตุแบบตรงจุด ตรงประเด็น ครั้นแก้ปัญหาได้หรือทำให้หมดปัญหาได้แล้ว สิ่งที่เป็นปัญญาก็จะไม่กลับมาเป็นหรือมีขึ้นได้อีก

จากโน้ตค้นคว้าด้วยแนวทางแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 ดังที่กล่าวข้างต้นนั้นผู้เขียนจะยกตัวอย่างแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแก้ปัญหาให้แก่กาสียกษิณีและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีตามคู่ตรงข้ามแห่งทุกข์-สมุทัยและนิโรธ-มรรค ตามที่ปรากฏในเรื่องความเกิดขึ้นของกาสียกษิณี ดังนี้ Phrabuddhakosachan (1998 : 3)

3.1 แนวทางแก้ปัญหาตามคู่ตรงข้ามแห่งทุกข์กับสมุทัย

เมื่อวิเคราะห์ “ตัวบท” คือ “เรื่องความเกิดขึ้นของกาสียกษิณี” ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท จะพบคู่ตรงข้ามคู่แรกแห่ง “ทุกข์กับสมุทัย” ว่า ปัญหาในปัจจุบันชาติ (ทุกข์) ก็คือกาสียกษิณีกินลูกของกุลธิดาในเมืองสาวัตถีมาถึง 2 ครั้งแล้ว และพยายามตามไล่มาเพื่อกินลูกและตัวกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นให้ได้ในครั้งที่ 3 จนกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นต้องอุ้มลูกหนีเข้ามาขอความช่วยเหลือจากพระพุทธเจ้าในวัดเชตวันและที่มาหรือสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) ที่คิดสืบบย้อนกลับไป ก็พบว่า มาจากการผูกใจเจ็บต่อผู้ที่ฆ่าหรือกินลูกกินตัวผู้ที่ผูก

ใจเจ็บนั้นมาก่อนในอดีตชาติตั้งแต่ชาติที่เกิดเป็นภรรยาหลวงกับภรณาน้อยเป็นต้นมาจนเกิดอีกเป็นแม่ไก่อกับแม่แมว และมาเกิดอีกเป็นแม่เนื้อกับแม่เสือเหลือง กระทั่งหมუნวนเปลี่ยนมาเกิดในปัจจุบันชาติเป็นกาสลักษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่ง การจองเวรได้ทำให้เกิดการจองเวรต่อกันมาเรื่อยๆ แบบหมუნวนเป็นวงกลมในหลายชาติดังกล่าว จนกว่าจะสามารถหยุดการจองเวรต่อกันเสียได้ จนพระพุทธรเจ้าผู้ทรงมาพบเห็นเหตุการณ์การจองเวรกันของทั้ง 2 นั้น ในวัดเซตวัน จึงทรงคิดหาแนวทางแก้ปัญหาความเป็นคู่จองเวรจองกรรมกันดังนั้นให้ เพื่อหยุดเวรของคนทั้ง 2 นั้นให้ได้ในปัจจุบันชาติ เพื่อว่ามันจะได้ไม่เป็นดังเวรของงูกับพังพอน หมากับไม้สะคร้อ และนกกากับนกเค้าอีก

ปัญหา (ทุกข์) และสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) ว่าด้วยการจองเวรต่อกันระหว่างกาสลักษิณีและกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่ง ข้างต้นนั้น ได้ก่อเกิดปัญหาการจองเวรกันมาแบบหมუნวนกลับไปมาเป็นวงกลมอย่างเห็นได้ชัดจากภรณาน้อยที่เป็นฝ่ายถูกระทำก่อน จึงทำการจองเวรเพื่อว่าตน (ตอนเกิดเป็นแม่แมวแล้ว) จะได้เป็นฝ่ายกระทำคืนภรรยาหลวงที่มากเกิดเป็นแม่ไก่อได้บ้าง ซึ่งก็ได้เป็นผู้กระทำคืนจริงตามที่ตั้งใจได้ถึง 3 ครั้ง จากนั้นแม่ไก่อที่เป็นฝ่ายถูกระทำ ก็ได้กระทำการจองเวรตอบเพื่อที่ว่า ตน (ตอนเกิดเป็นแม่เสือเหลือง) จะได้เป็นฝ่ายกระทำคืนต่อแม่แมวที่มากเกิดเป็นแม่เนื้อบ้าง ซึ่งก็ได้เป็นผู้กระทำคืนจริงตามที่ตนตั้งใจได้ถึง 3 ครั้ง และต่อจากนั้นแม่เนื้อที่เป็นฝ่ายถูกระทำ ก็ได้กระทำการจองเวรตอบเพื่อที่ว่า ตน (ตอนเกิดเป็นกาสลักษิณี) จะได้เป็นฝ่ายกระทำคืนต่อแม่เสือเหลืองที่มากเกิดเป็นกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งบ้าง ซึ่งก็ได้เป็นผู้กระทำคืนจริงๆ ตามที่ได้จองเวรถึง 2 ครั้งเพียงในส่วนกินลูกของกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่ง แต่ในครั้งที่ 3 กาสลักษิณี แม้ยังเป็นผู้กระทำคืนให้สมแค้นจริงไม่ได้ ตอนรู้ข่าวว่า กุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งนั้นคลอดลูกแล้ว กระนั้นก็เป็นผู้มีความขวนขวายเพื่อจะกระทำคืนให้ได้ จนได้พบตัวกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งและลูกอยู่ที่สระโบกขรณีใกล้วัดเซตวัน ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ทั้งกาสลักษิณีและกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งใช้ชีวิตเป็นไปด้วยความเป็นทุกข์เพราะแรงจองเวรต่อกันเป็นเหตุ โดยเฉพาะกาสลักษิณีนั้นต้องอยู่ด้วยพลังเพลิงแค้นเพราะการจองเวรสมอก จึงคอยหาโอกาสจะแก้แค้นต่อกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งนั้นให้ได้ตามที่จองเวรเอาไว้ ส่วนกุลธิดาในเมืองสาวตลิ่งเองก็ต้องอยู่อย่างเป็นทุกข์เพราะความกลัวว่า กาสลักษิณีจะมากินลูกและตัวเธอเอง จึงพยายามหลบหนีไปอยู่ที่บ้านเรือนพ่อแม่ของตน และหนีการตามไล่ล่าของกาสลักษิณีเพื่อจะกินลูกและตัวเธอให้ได้โดยการเข้าไปขอพึ่งพระบารมีของพระพุทธรเจ้าในวัดเซตวัน ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ความขัดแย้งในฐานะเป็นคู่จองเวรจองกรรมกันระหว่างภรรยาหลวงและภรณยาน้อย แม่แมวกับแม่ไก่ แม่เสือเหลืองกับแม่เนื้อ และกาลียกษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถี เช่นนั้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียเชิงจิตภาพระหว่างกัน เป็นความไม่พอใจ ผูกใจเจ็บต่อกัน จึงกระทำการจองเวรต่อกันมาเรื่อยๆ จนทำให้เกิดผลเสียเชิงกายภาพหรือสังคมวิทยาเกิดขึ้น เฉพาะกรณีภรรยาหลวงกับภรณยาน้อยนั้นได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในครอบครัว โดยเป็นความเสียความสามัคคีหรือความสมานฉันท์ระหว่างกันขึ้น เป็นการทะเลาะกันเพราะความหึงหวงและความกลัวอีกคนหนึ่งจะได้ดีกว่าตน จนทำให้ชีวิตครอบครัวที่เคยเป็นการใช้ชีวิตคู่ที่อยู่รวมกันแบบเป็นหนึ่ง เป็นเหมือนชีวิตเดียวกันแบบ “1 + 1 = 1” Apinyawat Phosan (2009 : 8) ก็ต้องมาเกิดความแตกแยกกันจนถึงกับต้องตายจากสามีไปทั้งภรณยาน้อยและภรรยาหลวงในที่สุด และเฉพาะกรณีกาลียกษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถี ก็ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมเพราะเหตุแห่งการจองเวรต่อกัน โดยคนหนึ่งได้มากินลูกของอีกฝ่ายหนึ่งถึง 2 ครั้งและในครั้งที่ 3 ก็ยังหมายจะมากินทั้งลูกและตัวของอีกคนหนึ่งความขัดแย้งกันในอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบันชาติ ทำให้พระพุทธเจ้าต้องทรงเสนอพระองค์เข้ามา “จัดการหรือแปรรูป” ความขัดแย้งเพราะการจองเวรต่อกันในอดีตชาติ จนมาถึงปัจจุบันชาติระหว่างกาลียกษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถี ก็เพื่อรักษาชีวิตเด็กและชีวิตของกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นเอาไว้ให้ได้ โดยวิธีการชี้ให้เห็นโทษของการจองเวรต่อกันและทรงเปลี่ยนความขัดแย้งระหว่างกันเช่นนั้นให้เป็นการให้อภัยต่อกันและกลายเป็นความสอดคล้องและมีความรักต่อกันฉันมิตรได้ในที่สุด โดยแนวทางแก้ปัญหาตามคู่ตรงข้ามแห่ง “นิโรธ” กับ “สมุทัย”

3.2 แนวทางแก้ปัญหาตามคู่ตรงข้ามแห่งนิโรธกับมรรค

เมื่อวิเคราะห์ “ตัวบท” คือเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาลียกษิณี ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท Phrabuddhakosachan (1998 : 3) จะพบว่า พระพุทธเจ้า ทรงเข้าใจแนวคิดคู่ตรงข้ามระหว่างกาลียกษิณีผู้จองเวรโดยคิดจะแก้แค้นให้ได้ตามแรงอาฆาตกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถีผู้คิดหนีให้พ้นจากการจองเวร และแนวคิดคู่ตรงข้ามระหว่างการจองเวรต่อกันทำให้เวรไม่ระงับได้กับการไม่จองเวรต่อกันทำให้เวรระงับได้ จึงทรงคิดปัญหาการจองเวรต่อกันของกาลียกษิณีและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นตามแนวคู่ตรงข้ามคู่ที่ 2 แห่ง “นิโรธกับมรรค” ตามหลักอริยสัจ 4 โดยทรงเล็งผลเลิศไปที่การป้องกัน-ควบคุมมิให้คู่เวรเวรคู่กรรมหรือคู่จองเวรจองกรรม 2 ฝ่ายผ่านการให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้น “หยุด” การก่อเวรต่อกันไปเรื่อยๆ เสียอย่างถาวรในปัจจุบันชาติให้ได้ มิเช่นนั้นแล้ว เวรของทั้ง 2 ฝ่ายก็จะหมุนวน

เปลี่ยนกันเป็นฝ่ายกระทำเวรตอบแบบเป็นวงกลมเรื่อยๆ อีก ซึ่งเป็นขั้นที่เรียกว่า “นิโรธ” และด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงคิดวางแผนช่วยแก้ปัญหาการผูกใจเจ็บแล้วระทำการจองเวรต่อกันระหว่างกาสียกษิณผู้จองเวรกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นเพื่อให้หยุดการก่อเวรต่อกันด้วยแนวทางปฏิบัติให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นระงับยับยั้งเวรและ “หยุด” การจองเวรต่อกัน โดยใช้ความอดทนอดกลั้นให้มาก และคิดให้อภัยไม่คิดแก้แค้นต่อกันต่อไปอีก หรือไม่คิดโต้ตอบอีกฝ่ายหนึ่งอีก ผ่านการทรงพยายามให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นพิจารณาเห็นโทษของการจองเวรต่อกันเรื่อยๆ ว่าเป็นสิ่งไม่ดี เพราะก่อให้เกิดทุกข์ เป็นความเดือดร้อนใจและการทรงแนะนำให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นคิดมีเมตตาจิตต่อกัน ให้อภัยต่อกันฝ่ายหนึ่งผู้ได้ระทำการล่วงละเมิดต่อตนเองก่อน หันมาผูกมิตรมีไตรจิตต่อกัน และสร้างอุปการคุณต่อกันในปัจจุบันชาติ เวรของทั้ง 2 ฝ่ายก็จะระงับได้ และเมื่อทรงคิดวางแผนในแบบเล็งผลเลิศดังนี้แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงปฏิบัติการตามแผนการที่ทรงวางไว้แล้วเพื่อให้มีผลทางปฏิบัติเกิดขึ้นจริงถือว่าเป็นแนวทางแก้ปัญหาที่ได้ทรงวางเป็นแนวปฏิบัติเอาไว้ เป็นขั้นตอนที่เรียกว่า “มรรค” ตามที่ปรากฏในเรื่องเล่าความเกิดขึ้นของกาสียกษิณ Phrabuddhakosachan (1998 : 3) ดังนี้

1) ทรงทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยแบบไม่เข้าข้างฝ่ายใด: พระพุทธเจ้าทรงวางพระองค์เป็นคนกลางที่ไม่ทรงเข้าข้างฝ่ายใด ทรงกระทำหน้าที่แบบซื่อตรงและน่าเชื่อถือในสายตาของคู่ขัดแย้งโดยทรงเริ่มจากรับสั่งให้พระอานนท์ไปเรียกกาสียกษิณที่อยู่หน้าวัดเชตวันให้เข้ามาพบพระองค์ในวัดเชตวันเพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาการผูกใจเจ็บแล้วจองเวรต่อกัน กุลธิดาในเมืองสาวัตถีรับฟังรับสั่งดังนั้นและเห็นกาสียกษิณนั้นกำลังเข้าถูกพาเข้ามาเฝ้าพระพุทธองค์ก็จึงร้องบอกพระพุทธองค์ขึ้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยกษิณ(ที่จะกินลูกและตัวข้าพระองค์นั้น)กำลังมาเจ้าค่ะ” เพื่อให้เข้าข้างฝ่ายตน ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงบอกให้กุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นหยุดพูดและนั่งอยู่นิ่งๆ โดยไม่ต้องพูดอะไรทั้งสิ้นและทรงอนุญาตให้กาสียกษิณนั้นได้เข้ามาเฝ้าและนั่งอยู่ข้างหน้าตรงพระพักตร์ของพระองค์ ทรงกระทำอย่างคนกลางผู้มีความเมตตาต่อคู่ขัดแย้งทั้ง 2 ฝ่ายนั้น

2) ทรงทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยและชี้ให้เห็นโทษของการจองเวรต่อกัน: ในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและชี้โทษเกี่ยวกับการจองเวรต่อกันเพื่อแก้ปัญหาให้ท่านพระพุทธเจ้าได้ตรัสให้กาสียกษิณและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีทั้ง 2 ในฐานะคู่จองเวรจองกรรมกันนั้นได้เห็นโทษของการจองเวรต่อกันและทรงทำให้ได้คิดว่า พวกเธอสมควรหยุดการจองเวรต่อกันเสีย เหตุว่าต้อง

เผชิญกับทุกข์และเดือดร้อนใจทั้ง 2 ฝ่าย โดยผ่านการตั้งคำถามให้คิดและตรัสแนะนำถึงวิธีการหยุดการจองเวรต่อกันโดยนัยว่า

“เพราะเหตุใดจึงกระทำการจองเวรต่อกันมาอย่างนี้เล่า ถ้าพวกเธอมิได้มาสู่ที่เฉพาะหน้าพระพุทธรูปเจ้าผู้เช่นเราแล้วละก็ เสรของเธอต้ง 2 ก็จักเป็นเวรกรรมที่ตั้งอยู่ชั่วกัลป์เหมือนเสรของงูกับพังพอน หมึกกับไม้สะคร้อ และนกกากกับนกเค้า ทำไมเธอต้ง 2 จึงทำการผูกเวรและจองเวรต่อกัน (มาเรื่อยๆ ซึ่งทำให้ต้งทุกข์และเดือดร้อนใจเป็นอันมาก โดยไม่คิดจะหยุดมันเสียให้ได้) เล่า? เหตุว่าเวรยอมหยุดระงับได้ก็ด้วยการไม่จองเวร หากหยุดระงับได้ด้วยการทำการจองเวรต่อกัน (ไปเรื่อยๆ) ไม่” Phrabuddhakosachan (1998 : 3)

บทบาทที่พระพุทธรูปเจ้าทรงกระทำหน้าที่ในฐานะเป็น “คนกลางไกลเกลี่ย” เช่นนี้ นับว่ามีความสำคัญมากในการหยุดการจองเวร เพราะทรงทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ให้ผู้จองเวรต่อกันทั้ง 2 ฝ่ายนั้นได้มองเห็นโทษของการจองเวรต่อกันเรื่อยๆ ได้ เช่น ทำให้เกิดการฆ่าหรือทำร้ายทำลายกัน ทำให้เสียสุขภาพจิต เป็นทุกข์ทรมานใจ ทำให้คิดและทำการล้างแค้นกันโดยตลอด เป็นต้น และที่ทรงทำหน้าที่เป็นผู้กล่าวสอน 2 ฝ่ายผู้ที่มีความผูกใจเจ็บต่อกันมา จึงได้คิดแก้แค้นต่อกันอย่างที่เป็นมาแล้วจึงทรงต้องการให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นได้ “หยุด” ความรู้สึกแค้นในใจหรือคิดจองเวรจองกรรมกันดังนั้นเสียให้ได้ผ่านการมีจิตคิดเมตตาต่อกัน ให้อภัยกัน และเป็นมิตรเชิงสร้างอุปการคุณต่อกันในปัจจุบันชาติ แทนการเป็นศัตรูคู่แค้นแบบคู่เวรคู่กรรมหรือคู่จองเวรจองกรรมกันเหมือนอย่างที่เคยเป็นมาแล้วนั้นๆ ต่อไปอีก

3) ทรงทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายผูกมิตรและสร้างความรู้สึกดีๆ ต่อกันในปัจจุบันชาติ: การที่พระพุทธรูปเจ้าทรงทำหน้าที่เป็นคนกลางไกลเกลี่ยและชี้โทษให้ทั้ง 2 ฝ่ายหยุดการจองเวรต่อกันนั้น มิใช่ก่อให้เกิดผลเลิศทางปฏิบัติที่ทำให้กาลียกษิณีนั้นผู้คิดตามแนวเหตุผล เข้าใจธรรมจนบรรลุธรรมถึงระดับโสดาบันทำให้สามารถ “หยุด” ความรู้สึกแค้นต่อกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นได้อย่างถาวรตามภูมิธรรมของตนเท่านั้น ยังส่งผลเลิศทำให้กาลียกษิณีนั้นมีการอภัยต่อกุลธิดาในเมืองสาวัตถีด้วยในเมื่อสำนึกตัวตนของเธอนั้นเป็นฝ่ายลูกละเมิดได้ลดลงจึงยอมผูกมิตรกับตัวกุลธิดาในเมืองสาวัตถีและลูกของนางได้ เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงแนะนำให้ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นผูกมิตรไมตรีกัน และสร้างความรู้สึกดีๆ ต่อกันในปัจจุบันชาติผ่านความน่ารักของลูกกุลธิดาในเมืองสาวัตถีและการสร้างอุปการคุณด้วยดีต่อกันทั้ง 2 ฝ่าย ดังเห็นได้ชัดจากเหตุการณ์ตามเรื่องเล่าต่อมาว่า พระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสบอกกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นให้ส่งลูกของนางให้กาลียกษิณีนี้อุ้มและจูบ-กอด โดยไม่ต้องกลัวว่าจะมีอันตรายใดๆ เกิดกับเด็กจาก

การทำร้ายของกาลียกษิณีนั้นอีกซึ่งก็เป็นจริง และตรัสแนะนำให้กุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้นพากาลียกษิณีที่ไม่คิดทำร้ายเด็กและตัวเธอแล้วนั้นไปอยู่ในละแวกบ้านเรือนเดียวกันกับเธอด้วย โดยจัดหาสถานที่พักอาศัยไว้ในสถานที่สงัดเจียบบนอกบ้านเรือน แล้วปฏิบัติต่อเธอด้วยข้าวต้ม และข้าวสวยเป็นต้มอย่างดีเป็นประจำโดยไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งต่อมากาลียกษิณีนั้นได้เห็นอุปการคุณของหญิงสหายที่ปฏิบัติต่อเธอเป็นอย่างดีแล้ว ก็จึงได้บอกพยากรณ์ให้รู้ล่วงหน้าถึงฤดูกาลว่า จะมีฝนดีหรือมีฝนแล้งในฤดูทำนา เพื่อให้ปลูกหว่าน-ดำข้าวในที่ลุ่มหรือที่ดอนได้อย่างเหมาะสมกับฤดูกาลซึ่งทำให้ข้าวของกุลธิดาในเมืองสาวัตถีที่ทำนา-ปลูกข้าวตามคำแนะนำได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ดีกว่าของคนอื่นๆ ทั้งหมดทำชาวบ้านคนอื่นๆ นำข้าวต้ม ข้าวสวย และอย่างอื่นๆ มาให้แก่กาลียกษิณีนั้นบ้าง จนทำให้เกิดประเพณีถวายสลากภัตขึ้นในพุทธศาสนาต่อมาด้วย

สรุปและสะท้อนแนวปฏิบัติ

การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาเชิงมนทัศน์ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท ทำให้ได้องค์ความรู้ที่ค้นพบ สรุปได้ว่า ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาหิมโนทัศน์ โดยปัญหาในเชิงมนทัศน์ มุ่งไปที่ข้อหรือเรื่องที่ขัดข้องและต้องพิจารณาแก้ไขในชีวิตทั้งของชาวบ้านและนักบวช ที่เป็นอยู่-เป็นไปในสังคมของชาวบ้านและสังคมของพระสงฆ์โดยคิดหาทางแก้ไขด้วยตนเองหรือมีคนอื่นที่เป็นกัลยาณมิตรมาช่วยแนะนำเพื่อแก้ปัญหาให้ ปัญหาที่เป็นความขัดข้องในชีวิต ในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท แยกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ปัญหาชีวิตส่วนตัว 2) ปัญหาชีวิตที่เนื่องมาแต่ครอบครัว 3) ปัญหาที่เนื่องมาแต่สังคมของตน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นๆ มีต้นเหตุ มานะ ทิฐิที่เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล 3 ประการ เป็นตัวการสำคัญในการก่อปัญหาชีวิตให้เกิดขึ้น จนสามารถจัดเป็นปัญหาชีวิตเชิงมนทัศน์ตามรากฐานเกิดได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ปัญหาที่มาจากคำถาม 2) ปัญหาที่มาจากสถานการณ์ 3) ปัญหาที่มาจากการโน้มน้าว และ 4) ปัญหาที่มาจากการแก้ปัญหา

พุทธศาสนา มีมนทัศน์ว่า ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว สามารถแก้ไขหรือหาแนวทางแก้ไขได้ ตามกระบวนการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วยหลักแก้ปัญหาตามแนวคู่ตรงข้าม 2 คู่ที่สำคัญ คือ คู่ที่ 1 เป็นคู่ตรงข้ามแห่ง “ปัญหา(ทุกข์)” ที่ต้องกำหนดรู้และยอมรับให้ได้ก่อน (ปริยญา) กับ “สาเหตุของปัญหา (สมุทัย)” ที่ต้องสืบค้นให้รู้ที่มาเพื่อคิดละให้ได้ (ปหานะ) และคู่ที่ 2 เป็นคู่ตรงข้ามแห่ง “เป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ)” ที่ต้อง

แก่งผลเลิศและต้องทำให้ให้เป็นจริงขึ้นให้ได้ (สัจฉิกริยา) กับ “แนวทางแก้ปัญหา (มรรค) ที่ต้องวางแผนและก็ต้องลงมือปฏิบัติตามแนวทางแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุเป็นความสำเร็จตามที่เล็งผลเลิศเอาไว้ให้ได้ (ภาวนา) พระพุทธเจ้าทางแก้ปัญหาการจ้องเวรต่อกันมาหลายชาติระหว่างกาลียกษิณกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถีให้หยุดการจ้องเวรต่อกัน จนก่อเกิดผลเป็นการสร้างการผูกมิตรไมตรีกันและมีอุปการคุณต่อกันในปัจจุบันชาติได้ โดยทรงใช้แนวทางแก้ปัญหาตามคู่ตรงข้ามแห่ง “ทุกข์กับสมุทัย” และ “นิโรธกับมรรค” ตามแนวอริยสัจ 4

ปัญหา ตามมโนทัศน์พุทธศาสนา มิใช่เป็นสิ่งที่บุคคลผู้ประสบปัญหาจะต้องกลัว และแสดงอาการท้อแท้ต่อปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นเลย แต่ให้บุคคลหาทางแก้ไขด้วยตนเองหรือพึ่งพากัลยาณมิตรให้ช่วยแก้ไขอย่างมีมโนทัศน์ ปัญหานั้นๆ ก็จะสามารถแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ เหมือนอย่างปัญหาการจ้องเวรต่อกันมาหลายชาติที่เป็นคู่จ้องเวรจ้องกรรมกันระหว่างกาลียกษิณกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถี ซึ่งได้รับการแก้ไขปัญหาให้โดยพระพุทธเจ้าตามแนวคิดคู่ตรงข้ามได้ฉะนั้น

แนวทางแก้ปัญหาที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงนำมาใช้แก้ปัญหาให้แก่คู่ตรงข้ามในฐานะเป็นคู่จ้องเวรจ้องกรรมหรือคู่เวรคู่กรรมกันระหว่างกาลียกษิณและกุลธิดาในเมืองสาวัตถีนั้น โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นค้ำกลางไกล่เกลี่ยโดยไม่เข้าข้างฝ่ายใด ทรงทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยและชี้โทษของการจ้องเวรต่อกัน และทรงทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายหยุดจ้องเวรได้แล้วมาผูกมิตรไมตรีกัน และสร้างความรู้สึที่ดีๆ ต่อกันในปัจจุบันชาติได้นั้น ได้สะท้อนให้เห็นแนวปฏิบัติที่น่าสนใจยิ่ง ดังนี้

1) พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลลดทอนต่อการล่วงเกินกัน มีเมตตาจิตให้อภัยกัน มีความรักต่อกันที่มีโทษล่วงเกินตน ดังนั้น บุคคลผู้คิดจะก่อเวรใดๆ ครั้นได้พิจารณาเห็นโทษของการคิดจ้องเวรต่อกันได้แล้ว ก็ควรทำตนในทางปฏิบัติต่อไปดังนี้คือ (1) ให้ “หยุด” การผูกเวรและคิดแค้นกันเสีย แล้วหันมาปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและกระทำการเชิงอุปการคุณให้แก่กันและกันในฐานะมิตรผู้ต่างมีอุปการคุณต่อกันในการเป็นอยู่ในสังคม เหมือนอย่างที่กุลธิดาในเมืองสาวัตถีและกาลียกษิณได้กระทำต่อกันและกัน ภายหลังหยุดการจ้องเวรต่อกันได้แล้วฉะนั้น และ (2) พิจารณาเห็น “คู่ตรงข้าม” แห่งการจ้องเวรและการไม่จ้องเวรเพื่อการสร้างสรรค์-พัฒนาการเป็นอยู่ของตนโดยการกระทำตนแบบ “ทำโดยไม่ทำ” (Act by no act) ผ่านการหยุดเวรแบบไม่ทำการจ้องเวรต่อกันและกันอีก และให้ความรักฉันมิตรต่อกันทั้ง 2 ฝ่าย เหมือนอย่างฝ่ายของกุลธิดาในเมืองสาวัตถีผู้ที่ได้ให้ที่อยู่และอาหารแก่กาลิ

ยักษิณี และฝ่ายของกาลียักษิณีผู้ที่ได้ให้การตอบแทนกุลธิดาในเมืองสาวัตถีโดยบอกให้เธอได้รู้ถึงฤดูกาลล่วงหน้าในการทำนาว่า ฝนจะดีหรือฝนจะแล้งในปีนั้นๆ เพื่อการให้เธอปลูก-หว่านข้าวได้อย่างเหมาะสมกับฤดูกาลทำนาเพื่อให้ข้าวกล้าได้ผลผลิตสมบูรณ์ดีกว่าของคนอื่นๆ ได้

2) การให้อภัยแก่กันและกัน ถือเป็นหลักการสงเคราะห์อย่างหนึ่งในทางพุทธศาสนา เรียกว่า “อภัยทาน” เพราะเป็นการหยุดผลกระทบแก่ผู้ได้กระทำผิดบกพร่องได้ และเป็นการหยุดการก่อเวรก่อกรรมใหม่ เหตุถือโทษโกรธเคืองแล้วคิดอาฆาตผูกเวรก่อกรรมต่อกันของผู้ที่ได้รับความเสียหายเสียได้การหยุดการก่อเวรได้แล้วจึงหันมาทำการให้แก่กันและกันระหว่างกุลธิดาในเมืองสาวัตถีกับกาลียักษิณี เป็นการชี้ให้เห็นจุดเด่นของ “การให้แก่กัน” อย่างน้อย 2 ประการด้วยกัน คือ ผู้ให้อยอมผูกมิตรไมตรีไว้ได้ และผู้ให้อยอมเป็นที่รัก ผู้คนหม่อมกยอมคบหาคนผู้มักให้ เป็นการให้ความสำคัญแก่ “ผู้ให้” ซึ่งได้รับการยอมรับจาก “ผู้รับ” และการให้ที่นำไปสู่การผูกมิตรไมตรีและสร้างสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างกันในบรรยากาศของความขัดแย้ง ซึ่งนำไปสู่การจองเวรต่อกันระหว่างภรรยาน้อยกับภรรยาหลวง แม่ไก่กับแม่แมว และแม่เนื้อกับแม่เสือเหลือง จนมาถึงกาลียักษิณีกับกุลธิดาในเมืองสาวัตถีได้นั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่า มาจาก “การให้อภัยแก่กัน” จึงสามารถหยุดการจองเวรกันได้

3) การหยุดการจองเวรต่อกันผ่านการให้อภัยแก่บุคคลผู้ได้กระทำความผิดบกพร่องเสียหายให้ตนได้นั้นนับว่ามีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของบุคคลเชิงปัจเจกและสังคมในหลายมิติ ดังที่ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺธิบุญยากร) Phra Maha Hansa Thum Maha So (Nithiboonyakorn) (2010 : 2) ได้กล่าวสรุปประโยชน์ของการให้อภัยเอาไว้ คือ การให้อภัย (1) เป็นจุดเริ่มต้นของมิตรภาพที่ยั่งยืนระหว่างผู้ให้อภัยและผู้ทำผิดบกพร่อง (2) เป็นการหว่านเมล็ดพันธุ์ของมิตรภาพให้งอกงามภายในใจ ทั้งคนผู้ให้อภัยและผู้ได้รับการให้อภัย (3) เป็นการชำระจิตใจและทำให้จิตใจได้พักผ่อนโดยการหยุดการจองเวรต่อกันเสียได้ (4) เป็นการเคาะสนิมแห่งความเลวร้าย คือ การเก็บอารมณ์แห่งความขุ่นมัวต่างๆ ที่มาปรุงแต่งให้ต้องมาอัคคิด ย่ำทำ ออกไปเสียจากจิตใจของตนได้ (5) มิใช่การสูญเสีย แต่เป็นการ “ได้” อย่างไม่มีขีดจำกัด เช่น ได้เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้พัฒนา ปรับปรุง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกมากยิ่งขึ้นได้เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้รับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้เคยกระทำผิดพลาด ได้เปิดโอกาสให้จิตใจของตนเองได้เรียนรู้ที่จะให้อภัยคนอื่นๆ จนส่งผลให้ตนเองปล่อยวางได้โดยไม่ต้องน้อมใจแบกรับความชั่วร้ายหรือความขุ่นมัวที่มีตามมาอีกต่อไปเป็นต้น

และ (6) เป็นการสร้างบารมีขั้นสูงสุดของบุคคล เพราะการให้อภัยได้ชื่อว่าเป็น “มหาทาน” อันเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งสำหรับบุคคลทั้งหลายในสังคม

References

- Apinyawat Phosan. (2009). *Happiness: Human life, happiness*. (4th ed.). Mahasarakham : Apichart Printing.
- Daniel Theyagu. (2017). Type of problem. *Online*. Retrieved October 23, 2018. From : <http://th.wikipedia.org/wiki/ปัญหา>
- Phrabuddhakosachan. (1998). *Dhammapathatthakathā (Pathamo Phako)*. (21st ed.). Bangkok : Mahamakut Buddhist College.
- Phra Dhammapidok (P.A. Payutto). (2003). *Buddhamma : Update and expand the fair*. (10th ed.). Bangkok : Buddhamma Foundation.
- Phra Maha Hansa Thum Maha So (Nithiboonyakorn). (2010). *Integration of cognitive development for life and society*. Bangkok : Thai daily printing.
- Pin Mutukan. (1999). *Solving Strategies for Suffering*. Bangkok : Sangsanbook.